

Malom Luiza

(II. és befejező közlemény.)

Malom Luiz lelkének alapvonása a kedves, vidám kedélyesség. S búontó helyzete e derült lélekből is fájdalmas dalokat sajtol. E hangulat már előre veti árnyát a *Barátaimhoz* (1841. jan.) című költeményében, hol ezt mondja: Ne sírjatok ha meghalok! Nincs fájdalmasabb kín a szörnyű bánatnál: élni s nem reményleni. Halálnál gyötrőbb ez! A *Kérclem*-ben (1845. jul.) dalolja:

Virágot adjatok,
Míg zöldel életem!
Bort, kardot férfinak,
Virágot csak nekem!

Sárgát, fehért, vöröst?
Nincs mért kérdeznetek,
Mind szépség gyermeki,
Mindnyájan kedvesek.

Fa, rét miket tenyészt,
Mind, mind adjátok át,
Hogy köztük bús szívem
Feledje önmagát.

A lét különben oly
Virágtalan vadon:
Naponként érzem ezt,
Merengve sorsomon.

A bánat könnyében (1846. febr.) így szól:

Azt kérditek, mert én tudom:
A bánat könnye mi?

Az árból, mely bennünk dühöng,
A csepp, mely könnyíti.

Drágagyöngy a fájdalom tengerén; forrása a szívben van; ha elnyomod, megkövül s eltípor; néha mérgesebb, nem enyhít, de elpusztít.

S most én is kérdek tőletek,
Talán tudjátok ti:

Mi az, mit én még nem tudok,
Örömmek könnye mi?

Az *Ábránddal*-ban (1846. márcz.) a hűtlen kedvest síratja, bánatos megadással. Kedélyessége, elnélkedései közben érezzük, hogy meg-megvonaglik a szíve.

Különben költészete elég sokszínű és egyéni. Olykor-olykor elmélkedik. Az *Élet képé*-ben (1837. aug.) a nap szakait összehasonlítja az életkorokkal. A *Hálá*-ban (1838. szept.) azt fejtegeti, hogy a szelid bánásmód mindig megtermi a várt gyümölcsöt. A *Szerelmem*-ben (1840. máj.) mondja, hogy a szerelem olyan, mint homályos égen az esti csillag, pusztán az óáz, kopáron rózsató, létünk egén vezércsillag, az élet vadonában enyhítő fűszert lehellő.

A *vándor lélek*-ben (1843. nov.), hogy a lélek útjának nincs gátja, szabadon röpked, egy rejtett czél felé siet, a melynek nincs neve. Hiszen:

Ha létünk titka fejtve már	Nem esdenénk, hogy térne meg
Előttünk állana,	Az álmok angyala?

Az *Emlényke nem szerény* címűben (1844. szept.), hogy mindeknek megvan a maga védője a nagy természetben.

Ír egy néhány emlékverset: *Egy barátinom emlékkönyvébe* (1837. okt.) *J hoz* (1839. ápr.) *Sz. Pepi, Sz. Róza, Sz. Anna emlékkönyvébe* (1838. jul.), mely utóbbiban, ötletesen, esupa zenei műszókkal kívánja a jókat. Zenei hajlamainak eredménye: *A tavasz* is (1838. márcz.), egy théma és négy változat.

Megakad egy-egy mélabús dala. Ilyen a *Hiában* című (1838. jan.). Hiában a remény, nem lehetünk boldogok; nincs a lánynak egyebe, mint a könny. Az *Őszi dal*-ban (1840. okt.) rajzolja az ősz boruját, megkapja lelkét a fenyő; kőből szívta életét s télen, nyáron mindig él; rokon az ő lelkével: kőszírten kopáron szilárdúl áll, öntudata élteti. A *Szüntelen búcsuzás*-ban (1844. jul.) felsóhajt, hogy az egész természet, az egész élet csak egy folytonos búcsuzás. Sírva bár, de mindig búcsuzunk:

Válni sorsunk! és míg élünk,	Itt a földön, mi marad meg?
Abból, a mit szeretünk	Csak egy búcsuzó nekünk.

A *Lét gyámolá*-ban (1845. jun.) keserűen panaszol, hogy életünk egyedüli gyámolítója a feledés. *A virág s folyó* is (1845. szept.) bánatos kép. Tikkadt virág enyhítő esepet kér a folyótól. Nem ad, tovább halad. Elszárad a virág, de bűnhődik a folyó is, elapad, nedve kiszárad.

De a *Bölcsöm nemtői*-ben (1838. szept.) látjuk a bánat mellett az örömet. Bölcsője mellett a mosolygó s síró nemtő váltakozó pár-

beszédben élte örömeit s bűjút jósolják meg. A *Hegytetőn* címűben (1840. okt.) esőndés kibékülés hangja ömlik el. A *Józan vigasz*-ban pedig (1844. júl.) mintegy megbánva panaszos dalait, vigasztalólag szól, hogy nem haszontalan az élet, nem esalárd minden remény, a föld nem siralom völgye, a boldogság nem pusztá képelet s hitünk nem mese. Miért is üldözne a vad sors változatlanúl? Az *Egy barátomhoz* címűben (1846. aug.) előbb szemrehányólag szól, hogy mért kapatta a lantra? csak gyötirelem neki. De a végén visszavonja. Hálát mond érte, hiszen ez az ő vigasztalása.

Isten irodájában (1846. nov.) a nagyokról szólva éneklí:

Nekik volt, mit dalolniok,	Fagyos kebellet, daltalan
Szerelmek, érzetek.	Eszmét sem lehetek.

Mintha csüggedeznék, hogy egyszerű élete nem ad elég tárgyat, ihletet. Ám azért ő megtalálja mindenütt a maga tárgyát. A *Kutyám halálára* címűben (1838. jan.) elmondja, hogy szegény Lili kilenez évig volt hű, szelid, nyájas ebe. Nem volt pamlagon heverő kényes öleb, szerényen a tűzhely szélét választá nyughelyéül. Nem volt irigy, mások elől mindent elkapkodó, nem marta el a parasztot, csak a gőgösre ugatott. A mint mindig nyugtot hagyott másoknak, nyugodjék ő is békén. A *Legkedvesebb virágom*-ban (1840. szept.) a télizöldet vallja kiválasztott kedveltjének, a mely el nem hervad, mindig virít. Dalt ír (1839. jan. 8.) a deési kaszinó megnyitására, jeligéül vevén: Mérték nélkül dicsőítem honomat. A *Nagynénémhez* címűben (1839. júl.) dicsőíti Eleonor nénjét, kiben hit és tudás egyesül. A *Sürgölődő gazda nagybátyámhoz* címűben (1839. szept.) kedélyesen dalolja, hogy soha sem lehet Károly bácsit megtalálni; sűrög-forog; most itt van, majd ott terem. A *Vasárnapi útamban* (1845. szept.) megemlékszik kis útazására. Képeletben visszazáll Hunyad várába, hol a múlt emlékei lelkesítik, a szebeni képtár Murillo-féle madonnájához, hol a jelen gyönyöre tölti el; s a kolostor templomába az éneklő apácákhoz, kiknek zsolozsmája a jövőbe, egy jobb világba ragadja. A *Csillagom*-ban (1838. jún.) vallja, hogy vallás az ő fényes csillaga, mely egyre előtte világít, jóra indítja s utolsó óráján halni tanítja. A *Korán elhunyt barátnőm halálára* címűben (1839. szept.) siratja az elköltözöttet. De megvigasztalódik. Szomorú életére két sugár ragyogott: A honszeretet és szerelem. De kedvese elhalván, szerelem nélkül férjhez kényszerítették. Most

egyestül kedvesével. *Első májuskor* (1840.) panaszol, hogy az örömök napja bús dérral érkezik. A *Magyarokhoz* ezímen kétszer is ír (1837. szept. és 1838. aug.) Amabban buzdítás és áldás. Ebben, melynek jellegéje Széchenyiből: Virrad, haladjunk! támad, hogy a színházban egy kis magyarnótát megtapsolunk, de művelődni nem akarunk. Ismerjük el más népek előrehaladottságát! Tanuljunk tőlök, de ne másoljunk. Erőnket nagy czélokra fordítsuk, ne vesztegessük el kiesinységeken. Nem szabadság: elnyomni a szabad véleményt. Legyen szabad a gondolat! Haladjunk a tökélesedés felé! *Az új hugenottá-nak* is (1845. okt.) az a veleje: haladjunk! Egyik *Dal*-ában pedig (1842. febr.) éneklí, hogy becsúli a külföldet, de hazáját szereti. *Bánffy László honában*, mely L. jegy alatt jelent meg a Nemzeti Társalkodó 1840, I. 8. számában, a korán elhunyt jeles főurat siratja. Bánffy László 1840. jan. 20-án halt meg Pozsonyban, mint Krasznamegye követe, 42 éves korában, mellvízkórban és tüdőgyuladásban. Jeles hazafi s kiváló szónok volt. Halála mély részvétet keltett. Halálos ágyát barátai: Deák Ferencz, Klauzál Gábor, Teleky Domokos, Hollaky Albert, Bánffy János állották körül. A fényes temetésen az egész alsó és felső ház, Pozsony és vidékének nagy közönsége jelent meg. Az ev. templomban Nagy Mihály kócsi ref. pap, a sirnál Palóczy beszélt felette. A Nemzeti Társalkodó azt írja róla: „Egy volt a nem tulzó, erős és hű honfiak közül. Mindig a polgári és erkölesi szent törvények szellemében szölett. Mély belátás, tiszta felfogás, egyszerű könnyűség, szelíd gyöngédség, szent és tiszta czél jelölik az ő beszédeit a haza ügyében. A polgári hivatalviselésről, midőn azt törvényes nézeteivel s erkölesi meggyöződéseivel nem egyeztethette, lemondott. Nagy nem kívánt lenni s épen azért volt az. Születés, ész, tudomány, tiszta erkölesi és polgári jellemek fő forrásai s okai azon áldásözönnek, mely az ő emlékétt környezi. Erdély egyik fényesillaga tűnt el benne. A részek szomorún adóznak. Valljuk meg, a szelíd Kölesey után leginkább Bánffy László vala elveszthető. E két polgár képét az oskolákban érdemjel gyanánt kellene a növendékekkel hordatni és életök rajzát a kezdőgyermekkel is tanúztatni“. Nem esoda, ha a közrészvét a Malom Luiz érző szívet is megszállotta s dalra hangolta.

De mindig, mindenütt a tréfa, kedélyesség, élez az ő igazi eleme. *A rémes éj*-ben (1844. júl.) szikrázó szemű fekete szörnyet

rajzol, melyről kisül, hogy a jámbor házi macska. Három *Impromptu*-je is van (1838. márcz., 1838. máj. és 1838. szept.) Az elsőben a suta udvarló kérdésére, hogy miként szerethetné viszont, az feleli: szüless újra s nőjj akkorára, mint ideálom. A másodikban a rossz énekesre pírít: a ki nem tud, nem szükség dalolnia. A harmadikban egy szép, de lelketlen alakot rajzol. *A kár és jó*-nak (1838. júl.) e gúnyos kihangzás a lelke:

Hűség csúf egyformaság,
Nem divatos, kábaság!

A *Nem csapodár*-ban (1841. jan.) azt mondja, hogy Julesa nem ingatag; mindig szeret, csak szerelme tárgya változik. A *Hitszegő philosophiájá*-ban (1842. febr.) a hitszegő avval védekezik, hogy a földön, az emberi életben minden változó, ő sem angyal, hogy ez alól kivételt képezzen. A *Panaszunk silány költőkül* címűben (1845. máj.) a silány költő arról panaszol, hogy mindent leírtak már előle. A *Sületlenséghajhász*-ban (1845. decz.) azt mondja, hogy e szellemes korban mindenki böles, tudós. Sületlenség kerestetik, ez ritkaság, kapós. De mivel most a szokottnál nagyobb sületlenség kell, a mi-nőt csak a legvadabb lángész gondolhat ki: írjunk verset ihlet nélkül, rendelésre. A *nemek szerelmé*-ben (1847. jan.) a férfi szerelme láng, magasra felesap vagy vihar oltja el; a nő szerelme bolygó-tűz, titkon senyvedő parázs; a férfi szerelme tölgy, szirt, de szétrombolja az idő, a sorscsapás; a nő szerelme könnyű nád, hajlong, de mégis áll, és mindig áll. A *közböcsánat*-ban (1847. jan.) azt mondja, hogy a pápa bűnböcsánatára most mindenki megböcsát. Elősorolja, hogy az ennek, az annak böcsát meg. De:

Csak ott böcsát meg mindenik,
Hol már úgy sem segít.

A *néprománcz* (1837. márcz.) egy kedélyes kis adoma, hogy a legény banyának öltözve, hogy ijjeszt rá kedvesére, elhitetve, hogy Jani hűtelen. A *szaválás* (1838. aug.) való történetke. Pepi szavalni szeretne Igrek grófné estéjén. Rózát kéri, hogy majd unszolják, mintha csak úgy véletlen történnék. El is készül Schiller *Keztyü*-jére, de csúfosan belé sül. A *titok*-ban (1840. ápr.) a lányka a mezőn jár, nagy titok van a szívében. De megrendül. Azt hitte, hogy a természet titoktartó, s imé, úgy érzi, hogy elárúlta.

Titkot nem tud
Elrejtteni;
Hogy ő szeret,
Kifecsegi.

A *Mindörökké amen*-ben szépen, megkapóan írja le, hogy a csecsemő keresztelésénél, az ifjú menyegzőjén, a haldokló koporsójánál, mindenütt felhangzik: Mindörökké, amen! De gúnyos hangzással végzi, hogy a holt testet virrasztó ör jót iszik: Éljen a holt! mindörökké, amen!

Az ifjú s a patak (1840. júl.) kedves kis költemény. Az ifjú kérdi: honnan, hová? Fenyvesekből, sziklafalról, erdőn, réten, falvak mellett van az én járásom; megyek arra, kedvesednek ablaka elé. Oh, boldog! Vigy el engem!

Ej, ha lennél falevélke,
Jól mit birhatok!
Itt maradhatsz, mert nehéz vagy.
Loes, loes! elfutok.

Egy költő viszályai-ban (1845. jún.) tréfás rajzot ad a prózai dolgokkal nyűgölődő költő bajairól. *A titkos kör*-ben (1845. júl.) egy lugosban mulató részeg társaságot ír le, a mint egyik szerelmi, a másik hazafi bánatból sír, a harmadik újong stb. A *Szerencse vadász*-ban egy armálisos, 30 éves perú, 40 esztendőös legény, a kire sok jószág néz s dörgő hangja, szép képe van, leánykérőbe indul. Ha meg is kosarazzák, vigasztalódik: Lesz még szőlő s lágú kenyér! *A jó vadász* (1845. szept.) egy kövér lesipuskás táblabíró. Szolgájával, kopójával, telt kosárral kimegyen, jól lakik és nagyot alszik a gyepen, szolgálástúl, kutyástúl. *A kétségbeesett szerető* (1845. okt.) mikor elútasítja a leány, öngyilkos akar lenni; de a mint a vízbe ugranék, új leánykát lát s a halált elfelejti. *A katonás lány dala* (1845. júl.) kedélyes helyzetdal:

Tisztelem a regementet!
Hajtókának párja nincs,
Csákó- s kardnál diszesb ékszer
Még a dicső mennyben sincs.

Tisztelem a regementet!
Szép a csinos katona.
Ah, ki volna kedvesb, mint a
Bátor lelkű hadfia?

Mert vitézszerető lánynak
Vitéz szíve feldobog.
S ajka nyílik, fenn hirdetni,
Hogy keblében láng lobog.

És e lángot rágalommal
Eloltani nem hagyja,
Mert az ezred hírét s nevét
Sérthetetlennek tartja.

Tisztelem a regementet,
Bárki mit mond s mit papoll!
S ki ez ellen szót mer szólni,
Derekasan meglakol.

Dobszó lelke hangmérője,
Trombita szerelmi dal,
Marslépésre szökdel szívem,
Bár környezzen zárdafal.

Tisztelem a regementet,
Mig pályámat megfutám.
Sőt siromra, megkívánom,
Zászlót tüzzenek föl ám!

A nem katonás leány dala (1846. jan.) ép ily pajzán. Avval kezdi, hogy éljenek a civilisták. S mikor jól eldicséri őket, így végzi.

Éljenek a civilizisták!
Nem kell nekem katona,
Ah, mert úgy is ide hagyott.

Legkedvesebb a *Házi boldogság* (1845. júl.), egy mogorva háztáj rajza. Mogor úr háztája ritka-szépen összehangzó: felesége fagyos, durezás, duzzogó; csirke, liba, rueza szárnylekonyítva tipeg az udvaron; dúledez a ház oldala, esepeg az eszterha.

S Mogor koma? ő mogorva,
Mióta megszületett.
Mind morog és talán még
Soha nem is nevetett.

A komondor is morog, az igavonó barmok is durezásan bőgnek, még a sövény is komor.

De vannak komoly románcszerű elbeszélései is. A *Mare pacificum*-ban (1839. márcz.) két képet fest: a csendes tenger partján bolyg a sorsüldözött ifjú; fáj neki a esönd; mért nem háborog, zúg a tenger? A tengerpartján ül szép hölgyével a boldog ifjú; üdvözli a csendes tengert; olyan mint a lelke; nem kell neki vihar. Az *Egy dalász*-ban (1839. júl.) a haldokló agg dalos kiviteti magát a mezőre, hogy ott a szabad természetben zengje el utolsó énekét. A *Rózsa szelleme* (1840. aug.) szymbolikus románcz. A rózsát elvitte tövestül az ár, meghalt. Lelkét a madár szívá be s zengi szebb dalát. A *zsidó fiú dala* (1841. ápr.) felsziszszenes a társadalom félszégsegeire. A zsidó fiú keresztyén lányt szeret, de a vallás mindörökre elválasztja őket. Hasonlít ehhez *A tánczosnő* (1841. júl.) A tánczosnőnek tapsolnak, lelkesednek érte. De ő bús egyedül, idegennek érzi magát. A társaságban elfordúlnak tőle. Csak az ihlet tartja fenn, csak ez lelke-

síti. Egyik *Dal* című versében (1846. febr.) a hontalanság keservét rajzolja. Mindennek van lakása, hona a nagy természetben.

Lombos fának ágai közt
Fülmilének csarnoka.
Halnak vízben, vadnak erdőn
Vagyon kényelmes laka.

A fenyő tanyáz sziklákon,
Béreztetőn örök nagy hó;
Rejtett barlangban sivitva
Éjjelt kedvelő lakó.

Szél a pusztán, kő hegyérben,
Illatos virág mezőn,
Hangya földben, sas a légben,
És a gólya háztetőn.

Emberlakta minden helység,
A nomád künn sátoroz,
S jaj annak, kit hontalanság
Örök kinja ostoroz.

Bolygó tűz hona mocsárban,
Nap- s éjnek ott egen van,
A halál a sirban lakik
Csak én vagyok hontalan!

Leonie (1838. nov.) az ily című regény olvastára lelkesedve dicsőíti Napoleont. *Babilon városának eredete*. (1846. febr.) egy keleti monda feldolgozása. Kedves, szép rege *A vanília* (1846. febr.) A vanília abban az időben Erdélyszerte igen kedvelt virág volt. Magam is emlékszem, hogy gyermekkoromban, mennyiszor hallottam magasztalni édes finom illatát. A rege elmondja, hogy a dalnok szereti a királyleányt. Egy önfeledt pillanatban térdre hull előtte s megvallja szerelmét. A hölgy arcán felvillan egy pillanatra a sértett büszkeség. De aztán ellágyul s pirúlva szól: Jól van! eredj, a szomszéd nagy úr kertjéből hozz egy szál vaniliát; ha ott nem kapsz, keress más helyütt. Az ékesítse szeretett hölgyednek fejét. Az ifjú boldog, útra kél. Nem kap vaniliát. De nagy sokára az ország egyik szögletében rátalál. Megy, rohan vissza. A dombnál látszik már a vár. Nagy tolongás van. A templomból esküvőről jön a szép királyleány, fején vanília. Az ifjú elkeseredetten tűzi földbe a hozott vaniliát: Elátkozlak, tanyázz a zor vidéken itt, de vessen el fűszeres illatod! Elszárad a virág, ellebben illata; sóvirággá változott.

Vannak Malom Luiznak fordításai is. Németből: *Férfihűség*, *A jó ember*, *Az ösmeretlen ország*, *A havasi kürt* (Porch.) *Lányka tavaszdala* *Spanyol népdal* (Lewald.), *A lengyel bujdosó* (Lenau.) *Primula veris* (Lenau.) Francziából: *A sír és rózsa* (Hugó Victor) *Czigány dal* (Méry) *Wéber utolsó gondolata* Angolból: *A hazug* (Moore T.) *Dal* (Little Tamás.) *Egy gyermek sírjára*, *Rozs urom*

(Burus.) Tulajdonképen nem rozsról, hanem árpáról volna szó. Az eredetiben: *John Barleycorn*. Lévy igen helyeseu *Árpa Jankó*-nak fordítja. A német fordítónál (Universal Bialiathek) is: Haus Gerstenkorn Lefordította Buluer *Eugén Aram* című regényét még 1840-ben s 1843. aug. 20-án Petricsevich Horváth Lázárhoz írt levelében tudakozódik, nem lehetne-e kiadni a Külföldi Regénytárban.¹

Van még Malom Luiznak egy kötetre való elbeszélése, rajza. Nyomatásban általában kevés műve jelent meg. Beszélései közül tudtommal a következők: *Nem mindig jó titkot tartani*. M. L. aláírással. (Nemzeti Társalkodó, 1839. II. 1.), *A bús felirat* Saphir után (Nemz. Társ. 1840. I. 6. sz.) M. L. aláírással. *Szerelmem* (Nemzeti Társalkodó, 1840. I. 12. sz.) *A házassági candidátus* Gleich Fr. után L. aláírással (Nemz. Társ. 1840. I. 23. 24.) *Egy tökepezés végrendelete*. Tréfa költemény németből. (N. Társ. 1840. II. 22. 23.), M. L. aláírással. *A májusfa* (Remény, 1841. Árpádina névaláírással.) *Izora* (Életképek, 1847, II. 13. sz.).

A *Nem mindig jó titkot tartani*-ban bizalmatlan titkolózásból sarjadt féreértéseken épül fel a kis elbeszéléske.

Az *Április első napja* levelekben írt bohóság. Nyiresi Mátyás jószívú, de minden műveltség nélkül való, magas, kövér suta modorú ember. Máskép jó gazda, borjúkolompjai kedvesebbek előtte bármely hangversenynél, napszámok rovása becesebb a legszebb költeménynél. Kételky és Káray barátjai, fogadásból áprilist járatnak vele. Zárdi János nevében írt állevéllal Pestre esalják. Elhítetik, hogy Zárdi Leonora szerelmes belé s a szülők hő vágya, hogy feleségül vegye. Itt nevetséges helyzetbe sodródik, a míg felültetésének pironkodva tudtára jut. De jó leezke, a mely gondolkodásra készti. Míg Matyiban a könyvektől iszonyodó falusi férfit rajzolja, Leonorával a *maga* gondolatait mondhatja el: „Engemet oly férfi, kinél okosabbnak érezném magamat, boldoggá nem tehetne. Oly férfi neje lenni, kit, mint járnai tanuló gyermeket, minden lépten bukástól kell féltetni, nehogy ügyetlensége nevetség tárgyává tegye! Matyi irtózik azon némbertől, ki gazdasszonyságon kívül még egyebet is tanult, mert rá nézve ijesztő az ily nőtudós. Mégis sokat kell nekünk tőrünk! Valóban szeretném tudni: miután házi kötelességeinket

¹ Honderü, 1843. 11. 10. sz.

elvégeztük, miért ne munkáltathatnók elménket is mimagunk és mások gyönyörűségére? Ha nem gondolkodunk, úgy igazán *asszonyi állatok* vagyunk. Minden pallérozott nemzetnél tapasztalt igazság, hogy ha műveltek a nők, nagyon ézelszerű, sikeres befolyásuk van a jó nevelésre, vallásra, lelki nagyságra. Politikába, mély tudományokba nincs miért avatkozunk; ezek férfiak bajai; de annál nagyobb jogunk van a szépnek és jónak ügyét pártolni“.

Kolozsvár hölgyei, érdekes kis rajza a kolozsvári előkelő, köznemesi, a szász, örmény, városi és alsóbb osztályú nőknek, kik mind külön, zárt osztályokat képeznek.

A májusfa, címét onnan vette, mert a cselekvény a sétatéren lefolyt ünnepség májusfájánál kezdődik. Kis szerelmi történet, apró bonyodalmakkal. De igyekszik benne jellemezni is az alakokat. Telky Pál vidám kedélyű, kedves fiú, kit gyeheenna-házassága keserít el, míg végre szerencsésen elválhatik. Barátja, Gábori Gyula, komoly, gondolkozó fiatal ember, kin bizonyára szomorú tapasztalatok után, némi kesernyesség kezd erőt venni. De meglátja a májusfánál Vidéky Emmát. Belé szeretet, új érzelem fakad szívében. A szép, kedves Vidéky Emma jegyese, a deli, könnyűvérű Édesdi huszárcapitánynak. Ám egymástól mindinkább elidegenednek, látván mennyire nem egymáshoz illő természetűek. Megismervén Gáborit, Emma végkép elhül iránta. Lila nénje, Derey grófné, ügyesen felbontja a jegyes-ségöket. Édesdi hozzá illő nagyvilágibb nőt kap s Emma Gáborié lehet. Ibrányiné egy félszeg, tudálékos asszony, tele sophismával, fonák fogalommal; mindent, a miről harangozni hallott, elfacsarva ad elő s tolakodik ékesen szólásával.

Izora egy boldogtalan szerelem rajza, melyben keretül érdekesen festi a deésaknai sóbányákat.

De Mike Sándor hiteles feljegyzései szerint kéziratban maradtak: *A halál legújabb neme*, *Critica is bajjal jár*, *A hegyek leánya*, *A dalász-nő*, *A végrendelet föltétele*, *Nyárikaland*, *Az álnoknő*, *Sarolta*, *Eliza*, *Az angyal*, *A pénz lovagja*, *Az apáeza*, *Egy agg hajadon autobiográphiája*, *A Búváry grófi család*, *A világ evolúciói*.

Ezeknek azonban nyoma veszett. A múzeumi kéziratok közt nincsenek meg. Érdekes volna, ha előlkerülnének.

Ez érdekes, rokonszenves nőköltőben van eredetiség, sok kedveség. Bizonyára szépen kifejlődött volna.

Már 1847. januárjában, mintha sajtáságos halálsejtelmé lett volna, e dalt írta:

Fel a róna mélyeiből,
Ott a hegyre vágyom én!
A szabadság ott lakozik
Bérczek havas tetején.

El, e zajos néptömegből,
Rengetegbe vágyom én,
Hol mindeu fa néma barát,
S lelkem éled lomb édjén.

Le e kínok világából,
Csöndes sírba vágyom én,
Mert a mennyet itt a földön
Soha föl nem leltem én!

Nem sokára beteg lett. Betegségéről s haláláról így ír Mike Sándor Medgyes Lajoshoz 1847 márcz. 31-én: „Halálát okozta a febr. 26-án adott Olaszno hangversenyén való meghúlése. 27-én fejét fájlalta, de szokott reggeli időtöltését ekkor sem hagyta el. 28-án még írt nekem egy ezédulát, de már rosszabbúl volt. Márcz. 1-én ágyban maradt, honnan fel sem kelt többé. Mind ő, mind az anya esalták egymást. Mosolygott, holott látszott, mi szenvedésben van. Az első napokban rendkívüli főfájásról panaszkodott. Doctora főhidegnek nevezte a kórt. 5-én jobban érezte magát. De 6-án éjjel nagy forróság gyötörte. 9-én már consilium volt felette, de sikertelen. 18-án halála napján, délben még magához hívatott, mosolyogva fogadott. Tudakolta, mit hallottam Lottiról. De az anyja megtiltotta a beszédet. Ekkor intéssel adta értésemre, hogy gyomrában szenved. 3 óra után ismét nála voltam. 5 óra előtt jöttem el tőle, még mosolygott, de már kezei hülve, el voltak szederjesedve. Östveli 10 óra tájt még orvosságot vett, száját kimosta. 10 óra után kezdett nehezűlni. Én pontban 10 órakor mentem ujba hozzá, de már szemei elhomályosodtak, tüze kialuva vala. Egy fertály 11-re csendesen elaludt. Mind férfiak voltunk körülötte, annyira elfogódva, hogy ha Winkler Ferencz állát fel ne kösse s magam szemét be ne fogjam, úgy hült volna meg“.

Párnája alatt fenebb idézett versét találták, plajbászszal írva, így módosítva:

Le e kínok világából,
Földbe, sírba vágyom én.
Hol fölöttem rózsák nyílnak,
Nyugodjam a csend ölén.

S onnan ujra fel magasra,
Dicső menybe vágyom én,
Mert a mennyet itt a földön
Soha fel nem lelhetném.

Azt kívánta, hogy ezt véssék síremlékére. Földi maradványait kolozsvári hid-utczai szállásokról a deési családi sírboltba szállították. Koporsójánál Herepei Gergely kolozsvári híres pap tartott gyönyörű könyörgést.¹

Medgyes Lajos pedig egy szép elégiában síratta el a korán elköltözött költőnőt,² mely így kezdődik :

Gyászoljatok Erdély leányai,
Sírjátok fel költők, a két hazát :
A művésznő elszállt közületek,
Nem halljátok többé szentelt dalát!
Üres hézag, szótlan keserv nyomán,
Csillag hullt el, kihalt a csalogány.

Volt egy kedves kanári madara. Úrnője halála után csüggeteg, beteg lett, elpusztult. Az anyja kis dobozba helyezte, kivitte Deésre s a költőnő sírboltjába tette nyugalomra.

Hogy mennyire szerették, tisztelték Malom Luizt, mutatják a halála után tett nyilatkozatok. Mikor Medgyes értesült a megrázó eseményről, így ír Mikének : „Meghalt a lány, a kiben a nőnemet becsültem. Mondhatatlan fájdalom sujtott le halálának hírére. Mikor láttam, hogy a nyulánk koporsót a kriptába minden ünnepély nélkül betették s láttam az anyát sáppadtan, elnyúva a fájdalontól, mint valami viaszszobrot, szívem szinte ketté szakadt“. Ki akarja adni munkáit, hogy a jövedelméből emléket emeljenek. Szándékozik Malom Luizról folyó beszédben hosszabb idyllt írni. Mindkét szándék valóságosan maradt.

Az egykorú hirlapok mind meleg kegyelettel emlékeznek meg a veszteségről. Az Erdélyi Híradó (márczius 21.) így ír : „Erdély egyik legszellemdúsabb hölgye, Malom Luiza meghalt. Ki a magyar litteratúrát figyelemmel kíséri, e név nem fog ismeretlen lenni előtte. Benne édes anyja minden örömét, ismerősei és tisztelői egy áldott jó teremést, a hölgyvilág egyik valódi díszét, a hazai tudományos-

¹ Könyörgés, melyet Malom Luiza erdélyi kormányzékai tanácsos néhai Malom Zsigmond és Simó Rózália egyetlen leányok koporsója felett mondott, márczius 21-én 1847., Herepei Gergely kolozsvári ev. ref. pap. Kolozsvárott a királyi lyceum betűivel.

² Medgyes Lajos Malom Luiza halálára. Kolozsvár, 1847. Az ev. ref. főiskola nyomdájában.

ság leglelkesebb pártolóját veszté. Érzelemdús keblén, ritka értelmességén, szépművészeti és nyelvbeli jártasságán kívül nemes őszinteség, igénytelen önviselés és fesztelen társalgás — ezen némely körökben oly ritkán látható erények — azok, mik a kiszenvedettre áldást mondatnak mi velünk s poraira nyugalmat kívántatnak minden jókkal“. A Pesti Divatlap (1847. 14. sz.) deési levele azt mondja: „Erdély egyik legműveltebb hölgyét veszté el. *Egyetlen* erdélyi írónónk nincs többé! Lelke komolyságával öszhangzó ünnepélyes esendbe tétetett le a test a családi sirboltba. Azon igénytelen város földje takarandja porait, hol gyermekora rózsaeveit tölté övéi s szereteteinek körében. Szende igénytelenség, egyszerű természetesség, vonzó nőiesség, párosúlva ritka műveltséggel, voltak jellemvonásai a szép léleknek, mely hihetőleg azért költözött egy kedvesebb hazába, mivel érdemetlen volt reá e hon, sokan félre magyarázván legbuzgóbb törekvéseit. Ti szűkkeblű elfogúltak! kiknek a női szép hivatásról fogalmatok csak a főzőkanálig terjed s magasabb szellemi műveltségre fogékonytalannak tartjátok a női lelket, tekintetek vissza az elhunyt életére, melynek minden napjait tudomány, irodalom, művészet körüli buvárkodások emészték fel“.

Eltűntél, elhangzottál, de mi hű szíveinkben
Még sok időkön túl hallani, látni fogunk.¹

Ugyan e számban egy kolozsvári levél (Andor) írja: „Dolgozatai sok ízlést, műveltséget és női kedélyességet tanúsítana“. Később Lipésében magyar költemények fordításából anthológiát szándékoztak kiadni. A szerkesztő Lázár Kálmán grófhhoz fordult, hogy írja meg Malom Luiza rövid életrajzát. Mikétől kért adatokat s ezt írja: „Mit igaz érzet, soha el nem enyésző kedves emlék s a még félig gyermekkebel, egyedül való baráti érzület, mivel iránta viseltetem, szavakba tud önteni, azt írandom“.

Mindenesetre annak az öntudatra ébredt, felpezsdülő kornak, a mely csupa lelkesedés, szeretet, érdekes alakja Malom Luiza.

Herepei Ottó, a korán elhunyt, szép tehetségű fiatal költő 1855-ben *Malom Luiza sírján* czímmel bús elégiát írt s a porladó költőnő sírhalmáról egy levélkét hozott magával emlékül. A mi lelkünk szálljon vissza s helyezze fejfájára az emlékezet e levélkéjét.

¹ Az egész Pataki Ferencz tudósítása.